

nagynehezen teremteni, s lelkem fájdalmát csak az enyhítené, hogy saját orvosom intézkedhetett.” Április 6-ai Nagypéntek, az isaszegi csata napja. Klapka kezdi a támadást, majd Damjanich hadteste is megérkezik. Jellačić hadteste már-már meginog, de Gödöllő felől megérkezik segítségére a Schick hadtest. Damjanich hőiesen veri vissza a rohamokat, de Klapka visszavonulást rendel el, s csak Görgey személyes fellépésére fordítja vissza csapatait. „Ha nincs töltényetek, rohanjatok előre szuronnal. Ehhez nem kell töltény. Ma vagy győzünk, vagy visszavonulhatunk ismét a Tisza mögé. Csak a kettő közül választhatunk. Damjanich erősen tartja magát, Aulich is mindjárt itt lesz. Győznünk kell tehát. Előre!” Az újult magyar támadás olyan erős, hogy Windischgratz Ottinger lovasait küldi támadásba. A Királyerdőben csap össze a Nagy Sándor vezette magyar lovassággal. Hatezer lovas küzd ember-ember ellen. Alkonyodik, mire megérkezik Dányról Aulich a II. hadtesttel. A csata kedvező fordulatot vesz. Csapataink elfoglalják a falut, májd éjfél felé a Királyerdőből is visszavonulnak az osztrák csapatok.

Fáklyás felvonulással ünnepelte Isaszeg a csata napját. Sötétedéskor a községházától indult a menet, élén a huszárokal, majd a galgahévízi táncosok, időnként meg-megállva egy táncra, és így egyre többen csatlakoztak a menethez. 1901 szeptemberében avatták fel Radnai Béla alkotását, a zászlótartó honvéd szobrát. Itt a falu fölé magasodó emlékhelyen ünnepi műsorral, koszorúzással ért véget az este.

Gödöllön született a tavaszi hadjárat második szakaszának haditerve, mely szerint az Aulich vezette II. hadtest Pest körül leköti az osztrák erőket, míg a másik három hadtest Komárom felmentésére siet. A megemlékezés délben a gödöllői temetőben, az elhunyt honvédek síremlékénél volt. Beszéd, koszorúzás, tiszteletadás után a huszárok sebes ügétésben indultak Vác felé. A váci csatára emlékezve tudományos tanácskozás folyt délelőtt a levéltárban, Kosáry Domokos elnökletével, ki itt Katona Tamástól átvéve a stafétabotot, a délutáni ünnepi beszédet is mondta. Urbán Aladár a váci nemzetőrtáborról, Hermann Róbert Görgey 1849. január 5-i nyilatkozatáról, Pelyah István Damjanichról az április 10-i váci ütközetben, Kovács István ugyanott a lengyel légiőről, Katona Tamás a július 15–17-i váci csatáról tartott előadást.

A délután toborzóval kezdődött a Konstantin téren. Innen vonultak huszárok, zenészek, táncosok s az ünnepségre összesereglett közönség a Hétkápolnához, a kiegyezés utáni elsőnek felállított honvédemlékmű alá. Keresztül a Gombás patak hidján, hol Földváry Károly alól kétszer lőtték ki a lovat, míg gyalogosan vezette rohamra csapatait, s ért arra a térre, ami ma is az ő nevét viseli. Az ünnepi műsor után a résztvevők a szemközti temetőben tisztelegtek a csatában elesett honvédek, s az ugyanitt elesett Götz osztrák tábornok sírjánál. Gyermekek lovagoltatásával, ízletes gulyással, tánczással ért véget az egyhetes túra.

A túra után az egyesület tagjai nyeregből leszállva részt vettek Léván, a tavaszi hadjárat következő állomásán, az április 19-i, Nagysállónál vivott csata emlékére rendezett megemlékezésén.

Csallóközi Zoltán

Erdélyi Jánosra emlékeztek Nagykaposon

Nagykapos és környéke, az Ung-vidék magyar nemzetiségű, ajkú és érzelmű lakossága március végén és április első hetében fokozottan átérezhette Erdélyi János szellemét. Huszonöt éve rendszeresen megrendezzük az Erdélyi-napokat.

Erdélyi János emlékét 1868-ban bekövetkezett halála után 26 évvel, 1894-ben tisztelték meg emléktáblával. A helyi emlékezet úgy tudja, hogy a táblát előbb a szülőház falába akarták elhelyezni, ám a roskatag patics, vagy ahogyan itt mondják ticsfal, valószínűleg alkalmatlan volt a márványtábla „örzésére”. Ezért a szülőház közelében álló római katolikus templom falát jelölték ki a számára. Ekkor azonban a református atyafiak fortyantak fel, így végül is az akkor még külön községként szereplő Nagykaposon, a református templom falát jelölték ki a számára. Később innen tették a hátsó, keleti falba, ahol mindmáig áll. A táblán e felirat olvasható: *Ebben a városban született 1814. Apr. Erdélyi János író és tanár a Magy. Akadémia és a Kisfaludy Társaság tagja – készült 1894. Szept. 16.*

Ezt a márványtáblát két ízben koszorúzták meg a Gyöngyösi Irodalmi Társaság: 1908. február 22-jén, az író halálának 40. évfordulóján, aztán 1914. április 1-én, születésének 100. évfordulóján.

Azt 1914-es ünnepélyről fénykép is készült; valószínűleg ez az utolsó üzenet Nagykapos „békebeli” történelméből. Nagykendőbe burkolózott asszonyok álldogálnak a kerítés mentén, és kíváncsian tekintenek a fényképezőgép lencséjébe; kicsinyen és nagyok sokadalma van jelen az ünnepélyen. Az utóbbiak nyilván meg jól ismerték az Erdélyi családot.

Ezután 50 évig jörszerivel semmi sem történt a hagyományápolás terén, legalábbis semmi jel nem árulkodik ilyenről.

Erdélyi emlékezete az 1950-es években sem élt a helyi köztudatban; amikor először vetettük föl egy nyilvános megemlékezés szükségességét, a közönynek és értetlenségnek ugyancsak vastag falán kellett áthatolnunk, amíg eljutottunk a megvalósításig. De a Csemadok akkori vezetése föl vállalta az ügyet, és makacs kitartással munkálkodott Erdélyi népszerűsítésén.

1957-ben nyílt meg Kapos első középiskolája. Még ugyanebben az évben megalakult az önképzőkör is, amely a régi diákhagyományok nyomán iparkodott az ifjúságot megnyerni az alkotó munkára, igyekezett továbbvinni Erdélyi János szellemi örökét. Az önképzőkör felvette a nagy szülőttel nevét, s két évig ígéretesen működött. Sajnos, az akkori iskolavezetés intrikái, akadémikuskodása miatt két év múlva megszűnt a tevékenysége.

Am nem szűnt meg az Erdélyi-emlékezet ébrentartásának az eszméje. Hosszas készülődés, anyaggyűjtés, bizonygatás után végre 1964. április 1-je, Erdélyi születésének 150. évfordulója kinálkozott kitünő alkalomnak a fél évszázados szünet utáni első nyilvános megemlékezésre. Így kerülhetett sor 1964. április 1-jén az első nagyszabású Erdélyi-ünnepségre, amelynek legfőbb célja az volt, hogy minél szélesebb rétegekkel ismertessük meg Erdélyi János pályáját, azt a hatalmas munkát, amelyet sokrétű tevékenysége létrehozott. A kegyeletes emléktábla-koszorúzáson kívül a legfontosabb esemény a zsűfolásig megtelt művelődési házban megtartott ünnepi megemlékezés, amelynek szónoka Turczel Lajos, a pozsonyi Komensky Egyetem tanára volt. Ez az ünnepség nyújtott alkalmat arra is, hogy vendégül lássuk annak a városnak a küldöttségét, ahol Erdélyi életének utolsó esztendeit élte: a sárospatakiakat. A két város között szövődő barátság azóta is tart, bár az utóbbi időben többnyire csak a gimnáziumok diákjainak és tanárainak kölcsönös kapcsolatát jelenti.

Az említett ünnepi megemlékezés előkészítője, szervezője akkor is, és azóta is a Csemadok helyi szervezete volt, amely mindig következetes szorgalommal ügyködött az Erdélyi hagyományok ápolásán és az ennek ürügyén szervezett kulturális munka irányításán. Lelkesedésünkből egy darabig futotta a nagy tömegeket mozgató ünnepi nagygyűlésekre, azonban csakhamar tudatosult bennünk, hogy az Erdélyi János-napokat nem szabad elherdálnunk pusztá megemlékezésekre, hanem nemzetiségi művelődésünk egyik bázisává kell tennünk. Mindjárt az elején segítségünkre siettek az akkortájt „frissen megtalált” Erdélyi-unokák is, Dobozyné Erdélyi Zsuzsanna és T. Erdélyi Ilona, akik felbecsülhetetlen anyagi és szellemi támogatást nyújtottak iparkodásunkhoz. 1965-ös első látogatásukkor fényképeket, kézirat-másolatokat, pár eredeti kiadványt hoztak az Országos Széchényi Könyvtár Erdélyi Tárából, valamint hasznos tanácsokkal láttak el bennünket a tárgyi emlékek gyűjtését illetően. Az ő ajándéku vetette meg az Erdélyi János-emlékszoba kiállításának alapjait. Természetesen mi is gyűjtöttünk, és azóta is folyamatosan gazdagítjuk az emlékszoba anyagát.

Az 1965. évi ünnepi megemlékezés szónoka Tolvaj Bertalan irodalomtörténész volt. Megismétlődött a múlt századi epizód is: az akkoriban Abarán tanítóskodó Török Elemér Erdélyi Jánoshoz címmel verset írt, amit maga szavalt el a beszédet követő műsoros esten. A verset az Erdélyi-emlékkönyv örzi. Egyébként még az előző évben, 1964-ben határoztuk el az emlékkönyv vezetését, amelybe azóta is szorgalmasan bejegyezzük az Erdélyi-hagyomány őrzésével kapcsolatos eseményeket.

Az 1965-ös volt az utolsó, nem kerek évfordulóhoz kötődő, nagyszabású ünneplés. Ezután az Erdélyi János-napokat képzőművészeti kiállításokkal, énekkari és író-olvasó találkozókkal kötöttük egybe; az ünnepi megemlékezés csupán az emléktáblánál, 1968 után pedig az Erdélyi János-emlékműnél megtartott koszorúzásra, rövid beszédre és szavalatára, időnként egy-egy dal éneklésére korlátozódott. Az 1960-as évektől városunk egyik szép utcája Erdélyi János nevet viseli.

Az író halálának 100. évfordulója alkalmából vékony füzetet adtunk ki pár ezer példányban, amelyben röviden összefoglaltuk Erdélyi pályáját és munkásságát, szemelvényeket közöltünk műveiből, és vele kapcsolatos fényképekkel illusztráltuk. Hézagpótló volt ez a füzet, hisz Minay Lajos könyvecskéje óta hat évtized telt el. Másall is tisztelegtünk városunk nagy szülőttének emléke előtt. Hosszas levelezés, kilincselés után engedélyezték az Erdélyi-emlékmű felállítását. A nagykaposiak várakozása klasszikus értelmezésű szobrot kívánt a talapzatra, ám a képzőművészeti zsűri és az illetékesek döntése végül is gránitba vésett reliefben, Erdélyi-portréban állapodott meg. Az emlékművet Nagy János szobrászművész készítette, az avatás 1968. január 20-án történt meg.

Az ünnepség rangját azzal is próbáltuk emelni, hogy meghívtuk a magyarországi és erdélyi író-társadalom jelesebb képviselőit. A legtöbb helyről köszönőlevelben nyugtázták a meghívást, de távol maradtak. Talán érdemes ezekből a levelekből legalább egyet idézni, mégpedig Illyés Gyuláét:

...Késleltem a választ, abban a reményben, hátha el tudok mégis menni az Erdélyi János ünnepségre. Sajnos, akárhogy forgatom, képtelen vagyok rá. Hosszú volna felsorolni az akadályokat. Szeretettel üdvözlöm mindazokat, akik ott lesznek. (...)

1967. XII. 27.

Illyés Gyula

Az idei jubileumi ünnepségek programkínálata gazdag volt. Március 30-án a nagykaposi Erdélyi János Parkban levő Erdélyi szobor-portré koszorúzásával kezdődött, ahol a néhány százas tömeg meghallgatta Hajduk György középiskolai tanár köszöntőbeszédét. Utána képzőművészeti kiállítás nyílt a helyi művelődési házban Ung-vidéki amatőr képzőművészek munkáiból. Másnap Czine Mihály tartott tartalmas és érdekes előadást a kortárs magyar irodalomról.

Április elsején, a nagy előd születésnapján, a Madách Könyvkiadó-kiállítás nyílt a helyi könyvtárban, majd este Dobos László író tartott ünnepi beszédet, aki ugyancsak vidékünk szülöttje. Az esti műsor keretében Janda Iván és Vass Lajos Erkel-díjas zeneszerző vezényletével fellépett a Csehszlovákiai Magyar Tanítók Központi Énekkara.

Április 8-án középiskolás diákok számára *Ki mit tud Erdélyi Jánosról?* címmel vetélkedőt rendeztek. A T. Erdélyi Iloná elnökletével értékelő zsűri több ölnyi könyvvel jutalmazta a versenyzőket. A Csemadok Központi Bizottsága és Töketerebesi Járási Bizottsága, melyek társrendezői voltak az Erdélyi János-napoknak, úgy szervezték az irodalomnépszerűsítő országos szemináriumát, hogy az az Erdélyi-napok részévé váljék.

Az Erdélyi-napok ünnepségeivel egybeesett a Csemadok fennállása negyvenedik évfordulójának járási megemlékezése, ahol vendégekként itt voltak az újonnan alakult beregszászi Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség képviselői is, Dalmay Árpád vezetésével.

Az Erdélyi János-rendezvényesorozat méltóan járult hozzá az identitástudat elmélyítéséhez és a nagy folklorista emlékének köztudatban való rögzítéséhez.

D. Varga László

Néprajzi szeminárium Békésen

1989. július 2–12.

A határainkon túli magyar néprajzi kutatások bemutatására rendeztek már több konferenciát, a TIT kiadott egy bibliográfiát, hamarosan megjelenik Balassa Iván e témakörben született néprajzi összefoglalója. Mindemellett több-kevesebb rendszerességgel eljutnak hozzánk a helyi kiadók történeti-néprajzi kiadványai, s ezekből is értesülhetünk arról, hogy – bár országonként és koronként más mértékben – folyamatos a határainkon túl is a magyar néprajzi érdeklődés.

Pedig a nemzetiségi környezetben élő néprajzkutatóknak számos nehézséggel kell megküzdeniük. Többségük rendszerint nem képzett néprajzos. Történelmi, filológiai tanulmányaik mellett kezdtek el érdeklődni néprajzi kérdések iránt. Sokszor senkihez sem fordulhatnak szakmai segítségért, az anyaországgal való kapcsolatuk is esetleges.

Ezért született meg a centenáriumi most ünneplő Magyar Néprajzi Társaság vezetőiben a gondolat: rendezzük meg a határainkon túl élő magyar néprajzkutatók szemináriumát. Ezen a szemináriumon néprajzi képzést nyújtanak a legjobb magyarországi kutatók, fölvetetik kérdéseiket, problémáikat a külföldiek. A tizenegy napos kurzusnak Békés városa adott helyet, a főbb támogatók között volt az országos és helyi TIT, a Hazafias Népfőnt, az Országos Közművelődési Központ, a Magyarországi Kutató Intézet.

A szeminárium létszáma „betelt”. Összesen 23 néprajzkutató érkezett a szomszédos országokból. Jugoszláviából és Csehszlovákiából jöttek a legtöbben, 9–9-en, a Szovjetunióból 4, Ausztriából 1 fő érkezett. A résztvevők mindegyike „gyakorló” néprajzkutató. Foglalkoztak már néprajzi gyűjtéssel, múzeumi munkával, ismeretterjesztéssel, szakkörvezéssel. Többüknek könyvét, publikációját a hazai közvélemény is jól ismeri. Foglalkozásukra nézve szinte kivétel nélkül pedagógusok – az alapiskolától az egyetemig. Az Ungvári Állami Egyetem magyar tanszékét például Petro Lizanec tanszékvezető és két munkatársa képviselte.

Gazdag program várta a magyar néprajztudomány számára nagy szolgálatot tévő külföldi kutatókat. A különböző témák szakemberei olykor feléves egyetemi tananyagot igyekeztek néhány órában, legalább vázlatoszerűen ismertetni. Szó volt a néprajztudomány történetéről, a hazai múzeumügyről, az önkéntes néprajzi gyűjtőmozgalomról, a hazai nemzetiségi néprajz kutatásáról. A napok általában egy-egy átfogó témakör elméleti és gyakorlati megismerésével teltek el. Csak néhányat sorolok föl a tárgyalt témákból: település, építkezés, népviselet, népművészet, kismesterségek, táplálkozás, vallási néprajz, néptánc, népzene, népszokások, falukutatás, falumunka stb.

Az igényesre méretezett tanulmányi munkát Békés megyei kirándulások és múzeumlátogatások, Békés város tanácselnökének fogadása, gyulai színházlátogatás, a békés-tarhosi zenei napokon való